

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81'25:81'373.612.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.2.2/01>**Жулавська О. О.**

Сумський державний університет

КОГНІТИВНА ОПЕРАЦІЯ ВІДТВОРЕННЯ СИНЕСТЕЗІЙНИХ МЕТАФОР ЯК ОДНЕ ІЗ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ СТРАТЕГІЇ ОДОМАШНЕННЯ

Стаття присвячена встановленню, опису та детальному аналізу випадків відтворення межах стратегії одомашнення культурно збіжних та культурно специфічних когнітивних моделей синестезійних метафор, вилучених з англо-українських перекладів художніх текстів. У статті були сконструйовані когнітивні моделі, які лежать у підґрунті оригінальних та перекладених синестезійних метафор, визначена відносна частота вживання синестезійних дескрипцій, їхня конвенційність та ступінь вкоріненості когнітивних моделей у свідомості представників американської та української лінгвокультур. Були зроблені висновки щодо культурної збіжності/незбіжності аналізованих когнітивних моделей. Стратегію одомашнення розуміємо як комплекс дій, спрямований на такий переклад, який наближає текст оригіналу до норм та правил мови перекладу, робить його відповідним смакам більш широкого кола цільової аудиторії, та пристосовує до культурних традицій цільової сторони. Синестезійну метафору тлумачимо як різновид концептуальної метафори, тобто як продукт когнітивної операції картування або проектування, під час якої більш абстрактна концептуальна структура ідентифікується в термінах більш конкретної ментальної сутності. Когнітивну модель розуміємо як порівняно сталу когнітивну структуру, що організує наш досвід взаємодії зі світом, а когнітивну операцію – як свідому, так і неусвідомлювану ментальну діяльність, змістом якої є ре-структуризація, ре-інтерпретація, новий спосіб картування нашого досвіду. Когнітивну операцію відтворення, визначаємо за М. Шуттлеворфом як переклад, що майже не змінено, хоча незначний ступінь перефразування може бути присутній. Отже, перекладач застосовуючи різноманітні способи та прийоми перекладу, відтворює синестезійні дескрипції, актуалізовані в оригінальному тексті, акцентуючи увагу на семантичних ознаках, що висвітлюються в когнітивних моделях і сприяють втіленню комунікативних смислів автора оригінального тексту.

Ключові слова: когнітивні перекладацькі студії, інструментарій когнітивної лінгвістики, кількісні методи корпусного перекладознавства, концептуальна метафора, когнітивна модель.

Постановка проблеми. Сучасні когнітивні перекладацькі студії все більшу увагу приділяють перекладу концептуальних метафор. Це передбачає як використання теоретичних положень та інструментарію когнітивної лінгвістики, так детальний аналіз когнітивних структур та операцій, які складають підґрунтя для прийняття перекладацьких рішень. Застосування інструментарію когнітивної лінгвістики дає змогу запровадити когнітивний базис під поняття перекладацької стратегії та дослідити, як саме корелюють когнітивні моделі синестезійних метафор в оригі-

нальних текстах та їхніх перекладах, і які когнітивні операції лежать у підґрунті перекладацьких рішень у межах дотримання перекладачем певної стратегії перекладу. Можливості корпусного аналізу вихідного та цільового текстів, дають змогу визначити відносну частоту вживання аналізованих оригінальних та перекладених дескрипцій, та математично встановити культурно збіжні/незбіжні когнітивні моделі, які лежать у підґрунті синестезійної метафори. Зазначене вище визначає новизну роботи. Поєднання якісного когнітивного аналізу англо-українського перекладу

синестезійних метафор та кількісних методів корпусного перекладознавства визначають актуальність проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

І хоча дослідженню перекладу концептуальних метафор присвячена значна кількість праць як закордонних так і вітчизняних науковців, зокрема, А. Альвареза [12], Л. Коваленко та А. Мартинюк [21], З. Ковьєчеша [22; 23], П. Ньюмарка [28], О. Ребрія [9], К. Шефнер та М. Шуттельворфа, [34; 35] та ін., синестезійні метафори, та культурно збіжні/незбіжні когнітивні моделі, що лежать у їхньому підґрунті, ще не були детально розглянуті в перекладацьких студіях.

Постановка завдання. Мета статті – встановлення і опис випадків відтворення когнітивних моделей синестезійних метафор у тексті українського перекладу англomовного художнього тексту в межах дотримання перекладачем стратегії одомашнення.

Втілення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- сконструювати когнітивну модель оригінальної та перекладеної синестезійної метафори;
- визначити чи вкорінена когнітивна модель у свідомості представників американської та української лінгвокультури, тобто чи є когнітивна модель культурно збіжною/незбіжною;
- встановити випадки відтворення моделей синестезійних метафор у тексті англо-українського перекладу художнього тексту, що втілюють стратегію одомашнення.

Об'єктом дослідження є англomовні та українськомовні синестезійні метафоричні дескрипції, які актуалізуються в оригінальному тексті та відтворюються у тексті перекладу, а предметом – семантичні ознаки, що висвітлюються в когнітивних моделях і сприяють втіленню комунікативних смислів автора оригінального тексту.

Матеріалом дослідження слугують 219 метафоричних синестезійних дескрипцій та їхні переклади українською мовою, які відтворюють оригінальні метафоричні моделі. Дескрипції вилучені зі сформованого авторкою корпусу англomовних текстів художньої літератури сучасних авторів та їхні переклади, віднайдені у відповідному українськомовному корпусі, а саме: «Шоколад» Джоан Гарріс [18] та переклад Володимира Полякова [3], «П'ять четвертинок апельсину» Джоан Гарріс [19] та переклад Дар'ї Москвітної [2], «Пісня льоду та вогню» Джорджа Мартіна [26] та переклад В'ячеслава Бродового [7], «Щиголь» Донни Тартт [36] та переклад Віктора Шовкуна [11], «Таємна

Історія» Донни Тартт [37] та переклад Богдана Стасюка [10], «Несказане» Селесте Інґ [29] та переклад Анастасії Дудченко [5], «Усюди жевріють пожежі» Селесте Інґ [30] та переклад Анастасії Дудченко [6], «Все те незриме світло» Ентоні Дорр [15] та переклад Олександри Гординчук [4].

Дослідження спирається на діяльнісну концепцію перекладу, відповідно до якої переклад розуміється як «продуктивна (само) рефлексивна творча діяльність перекладача» [9, с. 82], характеризує як «діяльнісний (процесуальний), так і продуктивний (мовотворчий та текстотворчий) аспект перекладу» [9, с. 75]. Ця концепція поєднує структурно-семантичний перекладацький аналіз та когнітивний перекладацький аналіз на рівні когнітивних моделей синестезійних метафор оригінального та перекладного текстів, а також перекладацьких процедур як когнітивних операцій, які корелюють із певними стратегіями перекладу. Для встановлення частотності вживання та культурної збіжності/незбіжності синестезійних метафор використовуються корпуси англійської мови: «The Corpus of Contemporary American English (COCA)» [14] та корпус української мови «General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian» (Grac v.17) [17], які налічують у своїй базі близько 100 мільйонів слововживань як письмового так і усного мовлення кожний.

Виклад основного матеріалу. У когнітивних перекладацьких студіях процес перекладу вивчається з позицій розуміння та пояснення рішень, що приймає перекладач у проблемних ситуаціях. Зокрема, дуже популярним є вивчення процесу перекладу з допомогою протоколів «думки в голос» (*TAP – think aloud protocol*) [38], через спостереження процесу перекладу на екрані комп'ютера та «реєстрацію натиску клавіатури» (*keystroke logging*) [20], через «відстеження руху ока» (*eye-tracking*) під час роботи перекладача [16], залучаючи можливості корпусних студій та поєднуючи дослідження процесу перекладу та аналіз «продукту» перекладу [13]. В аспекті перекладу метафор основним результатом цих досліджень став висновок, що переклад метафор, незбіжних у лінгвокультурах оригіналу й перекладу, займає більший проміжок часу через необхідність пошуку релевантного джерельного домена [13].

У сучасних вітчизняних перекладацьких студіях численні науковці приділяють увагу вивченню перекладу метафор та проблем, пов'язаних із прийняттям перекладацьких рішень у цьому процесі. Науковці, такі як В. Демецька, В. Карабан, Л. Коломієць, В. Комісаров, І. Корунець, М. Кочерган,

М. Кронгауз, В. Прозоров, О. Селіванова та ін. здебільшого розглядають метафору як мовне явище або стилістичну фігуру. Представники когнітивного перекладознавства, спираючись на доробок когнітивної лінгвістики, а саме теорію концептуальної метафори (Дж. Лакофф, М. Джонсон [24]), розглядають метафору одночасно з позиції діяльнісного (процесуального), так і продуктивного (мовотворчого та текстотворчого) аспекту перекладу» [9, с. 75–82].

Концептуальну метафору розуміємо за Дж. Лакоффом і М. Джонсоном як продукт когнітивної операції картування або проектування, де більш абстрактна концептуальна структура (домен/концепт цілі) ідентифікується в термінах більш конкретної (вкоріненої в нашому тілесному досвіді) ментальної сутності (домена/концепту джерела) [24, с. 210]. У **синестезійних метафор** домен/концепт джерела й домен/концепт цілі є базовими. Базові домени (за Р. Ленекером) являють собою «царини потенціального досвіду, які уможливають концептуалізацію і появу конкретних концептів» [25, с. 43–45]. До базових доменів відносять «простір, час, царини неаналізованого досвіду, асоційованого з різними чуттями: кольоровий простір (спектр кольорів, які ми здатні сприймати), звук (спектр звуків, які ми здатні сприймати), температура, смак і запах і тому подібне» [там само, с. 44]. Усі інші домени будь-якого ступеню складності належать до небазових доменів [там само, с. 45].

Перекладацький аналіз у нашій роботі здійснюється на основі методики Л. Коваленко та А. Мартинюк [21], яка дає змогу не лише виявляти когнітивні моделі, що лежать у підґрунті англійських та українських висловів, які вербалізують метафори, а і встановлювати, яку когнітивну операцію застосував перекладач. **Когнітивну модель** тлумачимо як порівняно сталу когнітивну структуру, яка організує наш досвід взаємодії зі світом, а **когнітивну операцію** – як свідому, так і неусвідомлювану ментальну діяльність, змістом якої є ре-структуризація, ре-інтерпретація, новий спосіб картування нашого досвіду.

У фокусі нашої уваги перебуває когнітивна операція **відтворення**, яка тлумачиться як *переклад, що майже не змінено, хоча незначний ступінь перефразування може бути присутній* [35, р. 126]. Іншими словами, у мові оригіналу й мові перекладу вживаються однакові когнітивні моделі метафор, або їхня **конкретизація** («більш втілені» концепти замінюють «менш втілені» в одній і тій самій когнітивній моделі) [25, р. 68].

Однак, у межах *стратегії одомашнення*, перекладач може вдаватися до зміни частин мови, генералізації, конкретизації або інших прийомів перекладу синестезійних метафоричних дескрипцій для наближення тексту оригіналу до норм та правил мови перекладу [39, р. 240–244] та щоб відповідати смакам більш широкого кола цільової аудиторії та бути пристосованим до культурних традицій цільової сторони [8, с. 98–100].

Результати кількісного аналізу показують, що в межах стратегії *одомашнення* відтворюється 14% від усіх синестезійних метафор, що піддаються когнітивній операції *відтворення*. Відтворюються такі базові когнітивні моделі: зорові відчуття є дотикові відчуття (45%), слухові відчуття є дотикові відчуття (40%), нюхові відчуття є смакові відчуття (5%), слухові відчуття є зорові відчуття (5%), зорові відчуття є смакові відчуття (5%). Усі базові когнітивні моделі є культурно збіжними, адже вони є зрозумілими представникам вихідної та цільової лінгвокультур, що підтверджується ступенем конвенційності метафоричних дескрипцій, які актуалізують ці базові моделі. Специфікації базових когнітивних моделей є культурно збіжними або незбіжними. Вважаємо, що синестезійна дескрипція, відносна частота якої дорівнює менш ніж 0,01 на мільйон токенів є не конвенційною та, як результат, не вкоріненою в представників однієї з лінгвокультур, що свідчить про її культурну незбіжність (специфічність).

Розпочнемо наш аналіз із прикладів відтворення в межах стратегії одомашнення культурно незбіжних когнітивних моделей. Проаналізуємо приклад, де відтворюється синестезійна метафора підґрунті якої лежить базова когнітивна модель нюхові відчуття є смакові відчуття, що специфікується культурно незбіжною когнітивною моделлю нюхові відчуття неприємного запаху є відчуття гіркового смаку.

I lifted the lid and a cloud of pungent, bitter steam hit me in the face. The pot was filled with limp, almond-shaped leaves, boiling away in about half a gallon of blackish water [37]. – *Я підняв віко – і хмара різкого, гіркового запаху ошпарила обличчя. У казані в літрах двох чорнуватої води варилося якесь жоване листя мигдалевидної форми* [10].

Описуючи спогади Річарда Пейпена щодо дивної поведінки його одногрупників Донна Тартт подає ситуацію, коли Річард побачив, що один із його одногрупників Френсіс варив відвар, пояснивши що то для прийняття ванни. Відкривши мідний казанок Річард побачив, що в ньому вариться щось незрозуміле і його обдало

паром, що передає словосполучення *bitter steam* [гірконого запаху]. Прикметник *bitter*, буквальне значення якого – *having a harsh, disagreeably acrid taste* [різкий, неприємно терпкий смак] [27; 31], а переносне *producing one of the four basic taste sensations* [одне із чотирьох основних смакових відчуттів] [27; 31], у поєднанні з іменником *steam* [водяна пара; випар] [40] актуалізує синестезійну метафору, що ґрунтується на когнітивній моделі нюхові відчуття неприємного запаху є відчуття гірконого смаку. Відносна частота вживання дескрипції *bitter steam* у корпусі сучасної американської мови СОСА дорівнює 0,00 [14], що свідчить про те, що аналізована дескрипція є неконвенційною та некоріненою в представників американської лінгвокультури.

Під час перекладу, вдаючись до контекстуальної заміни перекладач перекладає іменник *steam* як *запах*, тим самим наближаючи текст оригіналу до української лінгвокультури та спрощуючи розуміння тексту україномовним читачам. Значення прикметника *гіркий* – *який має своєрідний їдкий, різкий смак* [1] у поєднанні з іменником *запах* відтворює синестезійну метафору, що ґрунтується на когнітивній моделі нюхові відчуття неприємного запаху є відчуття гірконого смаку. Відносна частота вживання перекладеної дескрипції дорівнює 0,12 [17], тобто в представників української лінгвокультури дескрипція *гіркий запах* є конвенційною та вкоріненою, а отже, й культурно незбійною. Незважаючи на те що дослівне відтворення оригінальної дескрипції *bitter steam* [гірка пара] є можливим, воно звучить не природньо, до того ж, відносна частота його вживання дорівнює 0,00 на мільйон токенів [17], тому перекладач вимушено обирає варіант перекладу *bitter steam* [гірконого запаху] тим самим вдаючись до стратегії *одомашнення та відтворюючи* оригінальну синестезійну метафору.

Синестезійна метафора, в підґрунті якої лежить базова когнітивна модель слухові відчуття є зорові відчуття, що специфікується когнітивною моделлю слухові відчуття слабого голосу є зорові відчуття тонкого як серпанок об'єкту відтворюється в такому прикладі.

“Yes, I see,” said Andy, in the *wispy, irritating voice* which had driven so many bullies to shove him to the sidewalk out in front of our school over the years [36]. – Так, я розумію, – сказав Енді своїм *тонким, нестерпним голосом*, який протягом не одного року спонукав шкільних хуліганів спихати його на хідник із танку перед нашою школою [11].

Енді був дуже тендітним хлопцем зі слабким здоров'ям та життєвою енергією, тож і голос у

нього був відповідний, дуже схожий на жіночий, слабкий та тоненький, який зазвичай у хлопців у школі викликав лише негативні почуття та бажання булінгу. Цей голос авторка описує як *the wispy, irritating voice* [тонким, нестерпним голосом]. Значення прикметника *wispy* – *consisting of small, thin pieces; not thick* [такий, що складається з дрібних тонких частин; не густий] [27; 31], *a thin strip or fragment, something frail, slight, or fleeting* [тонка смужка або фрагмент чогось, щось слабке, незначне або швидкоплинне] [27; 31]. Ці значення свідчать про належність дескрипції до домену зорових відчуттів, та в поєднанні з іменником *voice* актуалізують синестезійну метафору, у підґрунті якої лежить когнітивна модель слухові відчуття слабого голосу є зорові відчуття тонкого як серпанок об'єкту. Відносна частота вживання аналізованої дескрипції за даними корпусу сучасної американської мови СОСА дорівнює 0,00 [14], що вказує на те, що представники англomовної лінгвокультури не асоціюють слабкий голос з об'єктом, який складається з тонких частин, а ми можемо стверджувати, що метафора є авторською, живою.

Прикметник *wispy* перекладається українською мовою – *легкий як серпанок; тонкий як серпанок; клоччастий; клочкуватий* [40]. Дослівний переклад оригінальної дескрипції *тонкий/легкий як серпанок голос* звучить не природньо, до того ж відносна частота вживання цієї дескрипції дорівнює 0,00 на мільйон токенів [17], тому перекладач вимушено вживає прикметник *тонкий* – *який має невелику, незначну товщину* [1]. Це наближує текст до традицій та норм мови перекладу та полегшує розуміння читачам, які не асоціюють слабкий голос з об'єктом, який складається з тоненьких частин, є тонким як серпанок або клочкуватим. Отже, перекладач *одомашнює* синестезійну метафоричну дескрипцію *тонким голосом, відтворюючи* базову когнітивну модель слухові відчуття є зорові відчуття, що специфікується когнітивною моделлю слухові відчуття слабого голосу є зорові відчуття тонкого як серпанок об'єкту. Відносна частота вживання перекладеної дескрипції дорівнює 0,12 [17]. Це вказує на те, представники україномовної лінгвокультури асоціюють слабкий голос із тонким об'єктом, і що така метафора є для них близькою та зрозумілою.

Розглянемо приклад відтворення синестезійної метафори у підґрунті якої лежить базова когнітивна модель зорові відчуття є дотикові відчуття, що специфікується когнітивною моделлю зорові відчуття розлюченого погляду є відчуття дотику до гострої поверхні.

“*She always talked about that storm,*” I said. My father – phone to his ear – **glanced at me sharply**. “*When the city was shut down that time.*” [36]. – Вона завжди згадувала ту заметіль, – сказав я. Мій батько, притискаючи слухавку до вуха, **подивився на мене гострим поглядом**. – Коли місто геть паралізувало [11].

Ситуація, під час якої батько Тео подивився на нього саме у такий спосіб як це зазначено в тексті оригіналу *glanced at me sharply* [подивився на мене гострим поглядом] сталася, коли Тео жив у батька. Програвши велику суму грошей він змусив хлопця телефонувати адвокату та під дивним приводом просити, щоб той надіслав Тео гроші. Розмову Тео з містером Брейсгьордлом він підслуховував, і поглядом давав Тео зрозуміти, щоб той не сказав зайвого. Саме цей погляд авторка описує в тексті. Вживаючи дескрипцію *glanced at me sharply* [подивився на мене гострим поглядом] авторка актуалізує синестезійну метафору у підґрунті якої лежить когнітивна модель зорові відчуття розлюченого погляду є відчуття дотику до гострої поверхні Прислівник *sharply* походить від прикметника *sharp*, який має пряме значення – *adapted to cutting or piercing, having a thin keen edge or fine point* [пристосований для різання або проколювання, мають тонкий гострий край або тонке вістря] [27; 31], та переносне значення *affecting the senses or sense organs intensely* [такий, що сильно впливає на почуття або органи чуття] [27; 31]. Треба зазначити, що відповідно до англійських лексикографічних джерел дієслово *to glance* має значення *to take a quick look at something* [глянути побіжно на щось] [27; 31]. Отже, аналізована дескрипція чітко описує, що батько перебуваючи розлученим кидає дуже швидкий погляд на сина щоб той не бовкнув зайвого. Відносна частота вживання цієї дескрипції, за даними корпусу СОСА дорівнює 0,03 на мільйон токенів [14], що свідчить про досить низький ступінь конвенційності та вкоріненості дескрипції у представників англійської лінгвокультури.

Під час перекладу перекладач замінює дієслово з більш вузькою семантикою *to glance* – «глянути швидко» [40] на дієслово з більш широкою семантикою (в минулому часі) «подивитися» [40], а прислівник замінює на сполучення «прикметник + іменник». Відповідно до Академічного тлумачного онлайн словника української мови прикметник *гострий* має значення *який має колючий кінець або ріжучий край; здатний колоти або різати та який сильно діє на органи чуття (нюх, смак, зір, слух і т. ін.)* [1]. Тож, в результаті пере-

кладу з’являється синестезійна дескрипція **подивився на мене гострим поглядом**, яка відтворює когнітивну модель зорові відчуття розлученого погляду є відчуття дотику до гострої поверхні. Водночас перекладена дескрипція відповідає нормам мови перекладу та наближує текст читачам, спрощуючи його розуміння та *одомашнюючи* його. Вкоріненість аналізованої дескрипції підтверджується відносною частотою її вживання, яка дорівнює 0,45 на мільйон токенів [17]. Зважаючи на те, що дослівний переклад оригінальної дескрипції – *різко глянув на мене* є прийнятним для носіїв української лінгвокультури, а відносна частота дорівнює 0,01 на мільйон токенів [17] засвідчує його конвенційність можна зробити висновок, що рішення перекладача щодо застосування граматичної зміни та відтворює оригінальну когнітивну модель та її специфікацію в межах стратегії *одомашнення* є довільним та швидше за все виявляє творчу перекладацьку діяльність.

Розглянемо приклад відтворення синестезійної метафори в підґрунті якої лежить універсальна когнітивна модель зорове відчуття є смакове відчуття, що специфікується когнітивною моделлю зорове відчуття негативних емоцій є відчуття кислого смаку:

The men exchanged sour glances. “Look all you want,” the other one said... [26] – Чоловіки кисло перезирнулися. – Глядіть, скільки заманеться, – відповів інший [7].

В оригіналі автор описує ситуацію, коли один із героїв «Гри Престолів», Тиріон, висловив бажання подивитися на Стіну Нічної Варти, тому що вважав, що іншої okazji вже не трапиться. Він збирався їхати на південь і ніколи вже не повертатися до розташованої на крайній півночі Стіни. Чоловіки з Нічної Варти поставилися до його ідеї негативно і навіть вороже, тому що цим вчинком він лише додавав їм роботи (його треба було підняти ліфтом, а всі мали свої справи). Саме такі емоції й передавали їхні погляди, які автор описує із допомогою словосполученням *sour glances*.

За англійськими тлумачними джерелами прикметник *sour* має пряме значення: *having a sharp acid taste, like the taste of a lemon or a fruit that is not ready to be eaten* [такий, що має різкий кислий смак, подібний до смаку лимону або фрукту, який ще не достиг для споживання в їжу] [27; 31] та переносне значення щодо погляду, обличчя або усмішки: *unfriendly or looking bad-tempered (sour look/face/smile)* [не товариський або такий, що виглядає не привітним] [27; 31]. Дякуючи цим значенням, означуючи іменник *glances*, прикметник

sour актуалізує когнітивну модель ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ Є ВІДЧУТТЯ КИСЛОГО СМАКУ. Відносна частота вживання аналізованої дескрипції *sour glances/looks* дорівнює менш ніж 0,01 на мільйон токенів [14], тому що *трапляється* ця дескрипція в корпусі лиш тричі в художніх текстах 1991 року, 1998 року та 2016 року видання. Це свідчить про не конвенційність дескрипції та не вкоріненість метафоричної моделі у свідомості представників англomовної лінгвокультури.

Під час перекладу, ця когнітивна модель ЗОРОВЕ ВІДЧУТТЯ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙ Є ВІДЧУТТЯ КИСЛОГО СМАКУ зберігається, хоча перекладач замінює конструкцію *прикметник + іменник* на *прислівник + дієслово (в минулому часі)*. Значення прислівника *кисло* походить від прикметника *кислий*, який є еквівалентом оригінального прикметника *sour*, тобто має буквально значення: «*який має своєрідний гострий смак, схожий на смак оцту, лимона тощо*» [1], та значення, яке характеризує погляд: «*який виражає незадоволення, пригніченість, нудьгу, сум (про обличчя, настрої, голос і т. ін.)*» [1]. Вдаючись до граматичної трансформації заміни частини мови у словосполученні *кисло Perezirнулися* перекладач наближає текст до перекладної лінгвокультури та норм мови перекладу та створює в читача комунікативний ефект подібний до тексту оригіналу. Відносна частота вживання перекладеної дескрипції *кисло Perezirнулися* дорівнює 0,06 на мільйон токенів [17], тобто ступінь вкоріненості аналізованого словосполучення в українській лінгвокультурі вищий ніж в англomовній. До того ж буквально переклад оригінальної дескрипції обмінялися кислими поглядами звучить зрозуміло для читачів цільового тексту, а відносна частота дорівнює 0,02 на мільйон токенів [17]. Тобто, перекладач мав можливість вжити буквально переклад, але ми спостерігаємо його довільний вибір та застосування граматич-

них трансформацій, когнітивної операції *відтворення* синестезійної метафори в межах стратегії *одомашнення*, що є проявом творчої діяльності.

Висновки. Отже, у межах перекладацької стратегії одомашнення синестезійних метафор зазвичай відтворюються такі базові когнітивні моделі зорові / слухові відчуття є дотикові відчуття, нюхові / зорові відчуття є смакові відчуття, слухові відчуття є зорові відчуття. Відтворення синестезійних метафор, у підґрунті яких лежать культурно незбіжні когнітивні моделі спричиняють певні труднощі для перекладача. Для вирішення цих труднощів перекладач вимушено приймає рішення щодо застосування лексичних та граматичних трансформацій, які не суперечать когнітивній операції відтворення та суголосні під перекладацькій стратегії одомашнення. Відтворення синестезійних метафор, у підґрунті яких лежать культурно збіжні когнітивні моделі не викликає труднощів у перекладача, а навпаки, наділяє його правом вибору варіантів перекладу оригінальної синестезійної метафоричної дескрипції. Тож, незважаючи на можливість вживання буквально перекладу оригінальної дескрипції, перекладач робить вибір на користь застосування лексичних та граматичних трансформацій, які передбачені когнітивною операцією відтворення. Відтак дотримується перекладацька стратегія одомашнення, а текст перекладу наближується до норм та традицій цільової мови, що полегшує його розуміння та сприйняття читачами, а перекладач виявляє свою продуктивну творчу діяльність.

До *перспектив* дослідження відносимо детальний аналіз культурно збіжних та незбіжних когнітивних моделей, що піддаються таким когнітивним операціям як видалення, заміна та привнесення в межах перекладацької стратегії одомашнення як вияву творчої діяльності перекладача.

Список літератури:

1. АТОСУМ. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 01.02.2024).
2. Гарріс Джоан. П'ять четвертинок апельсину. Переклад Д. Москвітної. Харків. Книжковий клуб: «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 352 с.
3. Гарріс Джоан. Шоколад. Переклад Володимира Полякова. Харків. Книжковий клуб: «Клуб сімейного дозвілля», 2023. 400 с.
4. Дорр Єнтоні. Все те незриме світло. Переклад Олександри Гординчук. Харків. Книжковий клуб: «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 320 с.
5. Інґ Селесте. Несказане. Переклад Анастасія Дудченко. Наш формат, 2023. 248 с.
6. Інґ Селесте. Усюди жевріють пожежі. Переклад Анастасія Дудченко. Наш формат, 2018. 312 с.
7. Мартин Джордж. Пісня льоду та вогню (Гра престолів). Переклад Вячеслав Бродовий. 2012. URL: <http://ice-and-fire.in.ua/page/agot/> (дата звернення: 25.03.2019).

8. Подміногін В. Дихотомія перекладацьких стратегій очуження та одомашнення в історії європейського перекладу // Наукові записки, 2008. №89. С. 98–102.
9. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
10. Тартт Донна. Таємна Історія. Переклад з англ. Б. Стасюка. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 560 с.
11. Тартт Донна. Щиголь. Переклад з англ. В. Шовкуна. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 816 с.
12. Alvarez A. On Translating Metaphor. *Meta: Translation Journal*, 1993. P. 479–490.
13. Alves, F., Pagano, A., Neumann, S., Steiner, E., & Hansen-Schirra, S. Translation units and grammatical shifts: Towards an integration of product- and process-based translation research. In G. M. Shreve & E. Angelone (Eds.), *Translation and cognition*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins, 2010. P. 109–42.
14. COCA. Corpus of Contemporary American English. URL: <https://www.english-corpora.org/coca/> (дата звернення 06.02.2024).
15. Doerr, A. *All the Light We Cannot See: A Novel (Reprint)*. Scribner, 2014.
16. Göpferich, S., Jakobsen, A. L., & Mees, I. M. (Eds.). *Looking at eyes. Eye-tracking studies of reading and translation processing*. Copenhagen, Denmark: Samfundslitteratur. 2008. 208 p.
17. Grac v.17 - «General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian». URL: <http://uacorpora.org/?fbclid=IwAR0Kqfl1p0P2CiPtj6Ihki2pSEhMq7zL0VGA12ZypVF1H1JcI3qppMniY8>. (дата звернення 10.02.2024).
18. Harris, Joanne. *Chocolate*. London: Black Swan. 2007. 384 p. URL: https://royallib.com/book/Harris_Joanne/Chocolat.html (дата звернення 15.11.2018).
19. Harris, Joanne. *Five Quarters of the Orange*. Transworld Digital. 2002. URL: <https://royallib.com/> (дата звернення 01.07.2020)
20. Jakobsen, A. L. Logging target text production with Translog. In G. Hansen (Ed.), *Probing the process in translation: Methods and results*. Copenhagen studies in language, 24. Frederiksberg, Denmark: Samfundslitteratur. 1999. P. 9–20.
21. Kovalenko L., Martynyuk A. English container metaphors of emotions in Ukrainian translations. *Advanced education*, 2018, Iss. 10. P. 190–197.
22. Kövecses Zoltán, ‘Conceptual metaphor theory and the nature of difficulties in metaphor translation’, in Donna R. Miller; Enrico Monti (eds) *Tradurre Figure / Translating Figurative Language*, *Quaderni del Centro di Studi Linguistico-Culturali, Atti di Convegno CeSLiC - 3*, Bologna: AMSActa, 2014. P. 25–41.
23. Kövecses Zoltán. *Metaphor. A Practical Introduction*, London/New York : Oxford University Press, 2002/2010. 285p.
24. Lakoff, George, Johnson, Mark, *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, Chicago, 1980. 191 p.
25. Langacker, R. *Cognitive Grammar. A basic introduction* // Oxford University Press, 2008. 562 p.
26. Martin, George R. R. 1996. *A Song of Ice and Fire (A Game of Thrones)*. New York: Bantam Books. URL:https://royallib.com/book/R_Martin_George/a_game_of_thrones.html (дата звернення 25.03.2019).
27. MWOD. The Merriam-Webster.com Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення 04.02.2024).
28. Newmark, P. *A textbook of Translation*. New York and London: Prentice Hall, 1995. 292 p.
29. Ng, C. *Everything I Never Told You (Reprint)*. Penguin Books, 2014
30. Ng, C. *Little Fires Everywhere: A Novel (Reprint)*. Penguin Books, 2019.
31. OUP. Oxford University Press (n.d.). *Definitions, Meanings, Synonyms, and Grammar by Oxford Dictionary on Lexico.com*. URL: <https://www.lexico.com> (дата звернення 07.02.2024).
32. Risku, H. *Cognitive Approaches To Translation*. *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Blackwell Publishing Ltd. 2013. P. 192–203.
33. Risku, H. *Translatorische Kompetenz: Kognitive Grundlagen des Übersetzens als Expertentätigkeit*. Tübingen, Germany: Stauffenburg. 1998. P. 48–58.
34. Schäffner, Christina, Schuttelworth, Mark. *Metaphor in translation. Possibilities for process research*. John Benjamins Publishing Company, 2015. P. 95–109.
35. Schuttelworth, Mark. *Translational Behaviour at the Frontiers of Scientific Knowledge: A Multilingual Investigation into Popular Science Metaphor in Translation*. *Translator* 17 (2), 2011, p. 301–323.
36. Tartt Donna. *The Goldfinch*. Little, Brown and Company, New York, 2013. 1030 p.
37. Tartt Donna. *The Secret History*. Knopf, 1992, 523 p.
38. Tirkkonen-Condit, Sonja, Jääskeläinen, Riitta, (Eds.) *Tapping and Mapping the Processes of Translation and Interpreting*. John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia, 2000. P. 53–68.
39. Venuti L. *Strategies of translation* // *Routledge Encyclopedia of translation studies*, N.Y. 2001. С. 240–244.
40. Multitran dictionary. Multitran. URL: <https://www.multitran.com>. (дата звернення 10.02.2024).

Zhulavska O. O. COGNITIVE OPERATION OF RETENTION AS ONE OF THE TRANSLATION SOLUTIONS WITHIN THE DOMESTICATION STRATEGY

The article is devoted to establishing, describing, and analyzing cases of retention of culturally convergent and culturally specific cognitive models of synesthetic metaphors extracted from English-Ukrainian translations of fiction texts within the domestication strategy. In our research, we constructed cognitive models that underlie the original and translated synesthetic metaphors and determined the relative frequency of synesthetic descriptions, their conventionality, and the degree of embeddedness of cognitive models in the minds of representatives of American and Ukrainian linguistic cultures. The conclusions regarding the cultural universality/specificity of the analyzed cognitive models were drawn. We understand the domestication strategy as a complex of actions aimed at a translation approximating the original text to the norms and rules of the target language, making it suitable for the tastes of a broader range of the target language readers, and adapting it to the cultural traditions of the target language linguoculture. Synesthetic metaphor is interpreted as a conceptual metaphor, as a product of the cognitive operation of mapping or project, during which a more abstract conceptual structure is identified in terms of a more concrete mental entity. We understand a cognitive model as a relatively stable cognitive structure that organizes our experience of interaction with the world and a cognitive operation – both conscious and unconscious mental activity, the essence of which is re-structuring, re-interpretation, a new way of our experience mapping. According to M. Shuttleworth, we define the cognitive operation of retention as an almost unchanged translation, although a slight degree of paraphrasing may be present. Therefore, using various translation methods, the translator retains synesthetic descriptions actualized in the original text, focusing on semantic features highlighted in cognitive models and contributing to the embodiment of the communicative meanings of the author of the original text.

Key words: *cognitive translation studies, toolkit of cognitive linguistics, quantitative methods of corpus translation studies, conceptual metaphor, cognitive model.*